

Till Regeringskansliet

Inspel till Livsmedelsstrategi 2.0

Sveriges Jordägareförbunds förslag och synpunkter för att öka lönsamhet och stärka konkurrenskraften i svenskt jordbruk

Om Sveriges Jordägareförbund

Sveriges Jordägareförbund representerar större privata markegendomarna i Sverige som tillsammans förvaltar över 1,5 miljoner hektar.

Förbundets medlemmar skapar nytta för människor och miljö genom ett långsiktigt förvaltande av förnyelsebara naturresurser. Vi erbjuder ett helhetsperspektiv på modernt landsbygdsföretagande då våra medlemmar ofta bedriver produktion inom flera verksamhetsgrenar i större skala på samma fastighet. Genom stärkt landsbygdsföretagande och äganderätt vill vi utveckla näringslivet på den svenska landsbygden.

Inledning

Sveriges Jordägareförbundet (Förbundet) ser positivt på en revidering av livsmedelsstrategin.

Förbundet anser att strategin behöver utformas med tyngdpunkt på insatser som kan stärka svensk primärproduktion som idag är den sårbaraste delen i livsmedelkedjan.

En strategi 2.0 behöver innehålla tydligare mål och i högre grad vara ett styrdokument för berörda myndigheter än den nuvarande.

För att stärka svenskt lantbruk krävs parallella åtgärder som verkar på kort och lång sikt. Ska konkurrenskraften öka på kort sikt måste betydande regelförenklingar genomföras skyndsamt och nationella ekonomiska stimulanser, utanför CAP, införas för att överbrygga åtgärder som ger verkan på längre sikt.

För att leda till ett kraftfullt resultat bör strategin omfatta samtliga berörda politikområden och tydligt belysa behoven av en ökad tvärsektoriell samverkan i syfte att stärka den nationella livsmedelsproduktionen.

Strategin måste utformas med fokus på konkreta och mätbara åtgärder i syfte att förenkla för de livsmedelsproducerande företagen.

Åtgärdsförslag

Regelförenklningar

Jordbruks- och livsmedelssektorn omgärdas av ett mycket omfattande regelverk med tillhörande tillsyn och kontroll. Det kan till viss del säkra konkurrens på lika villkor inom landet vilket är positivt, men upplevs i de flesta fall som en resurskrävande och begränsande och ett av svenskt lantbruks främsta orsaker till låg konkurrenskraft. Trots uttalad vilja att minska belastningen på företag som arbetar inom produktion och förädling ser vi ökade lagkrav mot branschen.

Ska den svenska livsmedelproduktionen öka och bli livskraftig så måste regelsystemet i högre grad verka främjande och inte begränsande som idag.

Förslag:

- Tillämpningen av regelverket måste likriktas och proportionalitetsprincipen måste i högre grad råda vid provningar, ärendehantering och beslut.
- Avgiftssystemet behöver ses över för att motsvara de faktiska kostnaderna myndigheterna har för handläggning och tillsyn.
- Utred och anpassa myndighetsutövningen kopplad till den nya förvaltningslagen.
- Inled program som verkar för tillitsbaserad samverkan mellan det offentliga och näringen.
- Tillsyn och kontroll inom jordbruks- och livsmedelssektorn samlas hos länsstyrelserna.
- Genomför utbildningar i kundbemötande och tillitsbaserat arbetssätt hos myndigheternas kontrollanter och tillsynspersonal med målsättning att utöva tillsyn och kontroll med rådgivande ingång. Det ska vara lätt att göra rätt!
- Tillsätt regionala ERFA-grupper för tillsynspersonal hos länsstyrelser och kommuner för strukturerat erfarenhetsutbyte i syfte att öka kompetens hos personal för att utföra rådgivande tillsyn och kontroll med ett företagavänligt perspektiv.
- Anvisning om ökad koordinering av tillsyn och kontroll mellan myndigheter, kommuner och andra aktörer. Resurseffektivt för alla parter.
- Ökade offentliga insatser av kompetensutveckling kring verksamheter med höga avvikelser vid tillsyn och kontroll.
- Inför ökad egenkontroll inom primär- och foderkontroll, djurhälsoprogram samt andra relevanta verksamhetsområden.
- Sänkta avgifter för tillsyn och kontroll samt vid ansökningar om tillstånd och dispenser.
- Förläng giltighetstider för tillstånd och behörigheter.
- Förenkla och förtydliga handlägningsprocesser av miljökonsekvensbeskrivningar (MKB).
- Inrätta en särskild miljöprövningsdelegation för lantbruksverksamhet.
- Tillsätt en omfattande utredning som gör en översyn av lantbrukets samtliga regler och lagar med syfte att minska och förenkla.
- Stärkt tjänstemannaansvar vid myndighetsutövning.

Stärkt äganderätt och förutsättning för företagande

Stärkt äganderätt är grunden för ett långsiktigt och tillväxtinriktat företagande.

Markägaren måste ha rådighet att nyttja sina marker och bedriva en rationell näringsverksamhet utan överlappande lagstiftning och motverkande byråkrati. Osäkerhet minskar investeringsvilja och hämmar tillväxt.

Den enda vägen till ökad svensk livsmedelproduktion är förbättrad lönsamhet hos företagen. För att nå ökad lönsamhet och attrahera nya företag måste det vara enkelt och förutsägbart att driva näringsverksamhet. Det måste finnas goda förutsättningar för att starta upp ny verksamhet samt ta över befintlig.

Förslag:

- Stärkt äganderätt.
- Inför en digital portal "En väg in" med syfte att förenkla lantbruksföretagens administration mot myndigheter.
- Inför kostnadsfri enskild rådgivning inom Strategiska planen som erbjuder affärs- och skatterådgivning.

Politiskt Livsmedelsråd

Svensk livsmedelsproduktion berör flera politikområden och departement. När livsmedelproduktionen avses bli en del av beredskapsarbetet i högre grad omfattas ännu fler.

Brist på tvärssektoriell samverkan och dialog mellan politik, näringsområden och departement är ett stort hinder för utveckling och tillväxt i livsmedelkedjan. Överlappande lagstiftning som motverkar och försvårar produktionen slår mot företagsnivå på regional nivå.

Ökad samverkan mellan politikområden är en förutsättning för att gemensamt identifiera samt värdera den sammantagna samhällsnyttan av regelförenklingar, ekonomiska stimulanser och andra åtgärder.

Förslag:

- Tillsätt ett Politiskt Livsmedelsråd på ministernivå.
- Tillsätt tvärssektoriella livsmedelsråd på regional nivå.

Skattestimulanser och ekonomiska ersättningar

Svensk primärproduktion har låg konkurrenskraft mot andra länder inom EU samt utanför EU. Skälen till det är flera. Ett primärt skäl är högre krav i produktionen på hänsyn till miljö, klimat, arbetsmiljö, djurvälstånd och användning av tillåtna insatsvaror.

Ett annat är olika typer av skatter som påverkar näringen negativt samt att de naturliga produktionsförutsättningarna i landet varierar jämfört med andra länder. Förbundet anser att det är viktigt att hålla fast vid den höga hållbarhetsnivå svenskt lantbruk har, men att producenterna behöver kompenseras i de fall konkurrensförutsättningarna är svårt orättvisa.

Konkurrenskraften för svenskt lantbruk kan ökas genom att många parallella insatser genomförs. Flera av dessa lyfts i detta dokument. De flesta av åtgärderna kommer först ge mätbara effekter på längre sikt. Under de senaste åren har lantbruket tilldelats flera krisstöd av olika skäl och omfattning. Det bekräftar hur sårbara näringen är och därmed behovet av en snabbverkande och mer långsiktig stimulans under tiden andra åtgärder får genomslag.

För att på kort sikt öka lönsamhet i primärproduktionen som kan bidra med tillväxt krävs ekonomiska stimulanser med nationella medel utanför CAP och den strategiska planen.

Förslag:

- Inför ett Jordbruksavdrag med sänkt skatt hos aktiva lantbruksföretag enligt en reviderad beräkningsmodell från utredningen "Fossiloberoende jordbruk" (SOU 2021:67).
- Öka avsättningsmöjlighet samt kunskap om Periodiseringsfond hos lantbruksföretag.
- Översyn av Rationaliseringsavdrag så att det underlättar köp och försäljning av jordbruksfastigheter.
- Sänkta arbetsgivaravgifter för unga och utrikesfödda sysselsatta i lantbruksföretag.
- Sänkt moms (6%) på livsmedel producerat i Sverige och höjd moms på livsmedel producerat i länder utanför EU (25%).
- Skattenedsättning på drivmedel och el till lantbruksföretag.
- Skattereduktion hos lantbruksföretag vid produktion av förnybar energi.
- Inför kompensationsstöd, utanför CAP, som ersätter produktionsinriktningar som med anledning av nationell lagstiftning har svårt ojämn konkurrensnackdel.

Marknad och handel

Det är viktigt att det finns en rättvis fördelning av risktagande och vinst i hela livsmedelskedjan. Idag är primärproduktionen särskilt utsatt då företagen bär störst risk med stora kapitalinvesteringar i en produktion som är sårbar utifrån klimat och pris på en volatil världsmarknad. Primärproduktionen är även den aktören i kedjan som får minst andel av vinsten mot slutkund. Få stora aktörer i både råvaru- och dagligvaruhandel kan bidra till obalans på den svenska livsmedelsmarknaden.

Förslag:

- Genomföra insatser som bidrar till en transparent och rättvis marknad där alla aktörer har lika goda villkor.
- Utforma upphandlingsregler som främjar en kvalitativ och hållbar nationell livsmedelsproduktion.

Vatten

En tredjedel av vattenförbrukningen i Europa går till jordbrukssektorn, men Sveriges jordbruksproduktion utgör endast ca 3 % av landets totala vattenförbrukning. Det visar att den svenska jordbruksproduktionen har en låg förbrukning och påverkan av vattnet jämfört med övriga Europa. Med bakgrund av det så är det viktigt att det nationella regelverk som styr skydd och brukande av vatten har en generös och anpassad hantering av de behov som livsmedelsproduktionen har samt att inte regelverket blir begränsande.

Klimatförändringarna kommer i framtiden kräva en allt högre beredskap för att både säkra tillgång på vatten samt hantera extrema och plötsligt nederbörds mängder i jordbruket. En ökad kompetens krävs och forskning och medel för insatser krävs. Ska den inhemska livsmedelsproduktionen vara kvar på samma nivå eller öka samtidigt som exploateringen i samhället tar ny mark i anspråk krävs en större hänsyn till jordbrukets behov.

Förslag:

- Översyn av kriterier, villkor och ekonomiska stöd för ökad användning av bevattning i jordbruket.
- Förenklingar av regelverk kring jordbrukets hantering av vatten.
- Kompetenshöjning kring tillämpningen av jordbruket med åtgärder i avrinningsområden.
- Utarbeta vägledning för länsstyrelserna vid prioritering av vattenuttag i sjöar och vattendrag.
- Ökade insatser för kompetensutveckling och investeringsstöd för att minska avrinning av närsalter.
- Ta bort strandskydd ifrån anlagda vatten och sjöar och tillåt multifunktionellt brukande i anlagda våtmarker.

Reviderad arrendelagstiftning

Utformningen av dagens arrendelagstiftning med nuvarande besittningsrätt bidrar till minskad investeringsvilja och produktion på jordbruksmark.

Förslag:

- Genomför översyn av arrendelagstiftningen för att gynna aktivt brukande och insatser som borgar för att behålla och förbättra markens produktivitet.
- Införa längre avtalsperioder.

Klassificeringen av jordbruk som en miljöfarlig verksamhet

Klassificeringen av jordbruk som en miljöfarlig verksamhet begränsar och försvårar produktionen vilken minskar näringens tillväxt och lönsamhet. Med en annan klassning skulle ett stort antal regelförenklingar mot lantbruket kunna genomföras vilket kommer minska den administrativa belastningen.

Riksdagen ställde sig bakom och tillkännager detta för regeringen 2021 att ta bort klassificeringen av jordbruket som *miljöfarlig* verksamhet till *miljöpåverkande*. Det måste ändras i Miljöbalken och berörda regelverk revideras.

Förslag:

- Genomför omklassificering av jordbruket från *miljöfarlig* till *miljöpåverkande* i Miljöbalken och revidera berörda regelverk i syfte att förenkla för lantbruket.

CAP och Strategiska planen

Utformning av Sveriges strategisk plan har föregåtts av en grundlig inhämtning av synpunkter från näringen och innehåller, utifrån förutsättningarna, generellt åtgärder som stimulerar den primärproduktionen.

Dock anser Förbundet att med vissa justeringar kan förutsättningarna öka för lantbruksföretagen att genomföra åtgärder som är positiva för klimat- och miljö.

De ettåriga miljöåtgärdernas ersättningsnivåer är utformade som kostnadsersättningar på låga nivåer. Om ersättningsnivåerna ökar skulle incitamentet för att utföra dessa åtgärder öka. Budgetutrymme sker genom omfördelning av medel från ekologisk produktion till mellangröda

Förslag:

- Ökade ersättningsnivåer till ett-åriga miljöersättningar såsom precisionsodling, vårbearbetning, fånggröda och mellangröda.
- Återinföra stöd till vallodling.
- Löpande förenkling av den nationella administrationen av EU:s jordbrukspolitik som säkerställer utbetalningar enligt tidsplan och högt brukarperspektiv. Det ska vara lätt att göra rätt!

Kompetensförsörjning

En av de svenska jordbrukets stora utmaningar är kompetensförsörjningen. Det är idag svårt att attrahera unga samt kvinnor till jordbruket, i synnerhet primärproduktionen. Det offentliga har ett stort ansvar att genom utbildningsprogram och tillväxtfrämjande insatser, både nationellt och regionalt, arbeta för att långsiktigt säkra arbetskraften i samverkan med företrädare för näringen. Dessvärre ser vi idag det motsatta med neddragningar och förändrade utbildningsprogram med mindre praktisk inriktning.

Att få ut personer i praktik är ett viktigt insteg för att attrahera personer till att arbeta i näringen. En stor utmaning är att endast 30% av lantbruksföretagen har anställd personal och därmed svårt, både praktiskt och ekonomiskt, att ta emot och handleda en praktikant eller lärling i sitt företag. Om ett ersättningssystem infördes till företag som tog emot praktikanter och lärlingar skulle det skapa goda möjligheter att attrahera och engagera fler personer i arbete på gårdsnivå.

Det är likaledes viktigt med främjande insatser som gynnar internationella samarbeten och kompetensutbyten inom sektorn.

Förslag:

- Utveckla ett robust och långsiktigt utbildningssystem som attraherar samt säkrar kompetensförsörjningen till jordbrukssektorn.
- Utökade och bredare utbildningsprogram med praktisk inriktning.
- Avlägsna möjlighet till utvisning av kompetent arbetskraft pga. formella skäl.
- Erbjudna anpassad och subventionerad vidareutbildning för befintlig arbetskraft inom jordbruks- och livsmedelssektorn.
- Införa ett lärlingssystem där praktikvärdar får ersättning för att ta emot en lärling inom lantbruks- och trädgårdssektorn.

Beredskap

Livsmedelsproduktionen omnämns ofta som en viktig del av både det civila och militära beredskapsarbetet. Det är ännu inte tydligt hur lantbruket konkret ska involveras. Ofta lyfts lantbrukets maskinella resurser samt lager av insatsvaror och råvaror som en viktig tillgång. Detta är resurser och lager som består av privata investeringar. Ska dessa vara en del av och anses som en tillgång i ett nationellt beredskapsarbete måste en avkastning utgå till ägarna.

Förslag:

- Utforma tydlig plan för hur livsmedelproduktionen konkret ska integreras i det nationella beredskapsarbetet.
- Inför en beredskapsersättning till lantbruksföretag som besitter tillgångar i form av lager av insatsvaror, råvaror och maskinresurser.

Ökad behovsanpassad forskning och innovation

En väg mot en ökad konkurrenskraft och tillväxt inom lantbruket är innovation och utveckling. Det kan leda till en mer hållbar och ökad produktion på samma produktionsenheter. Det finns behov av att avsätta ökade nationella medel för att arbeta med innovation och utveckling. Arbetet måste ske mer behovsanpassat och i nära samarbete lantbruket än idag.

Förslag:

- Ökade nationella satsningar på forskning och innovation inom hela livsmedelskedjan.
- Rikta villkor vid utlysning av forskningsmedel mot mer tillämpad forskning och utveckling som involverar lantbrukare.
- Ökade krav vid finansiering att forskningsresultat ska kunna implementeras i det praktiska lantbruket.
- Avsätt medel för långsiktigt projekt i syfte utveckla ett nationellt program för växtförädling och sortprovning.

- Främja arbetet genom lämplig finansiering för regionala aktörer som arbetar med företagsnära innovation och utveckling på regional nivå.
- Särskilt avsätta medel för att främja innovation och utveckling av biodrivmedel och förnybar energi.
- Inför åtgärder som stimulerar ökat internationellt samarbete.
- Främja utvecklingsarbete som bidrar till minskat beroende av importerade insatsvaror.
- Befintlig lagstiftning måste vara flexibel och anpassningsbar och inte motverka arbetet med innovation och utveckling.

Regionala livsmedelsstrategier

Förbundet ser fördelar med regionala livsmedelsstrategier. Men arbetet är resurskrävande och det finns risker med att utformningen av de regionala livsmedelsstrategierna minskar och tappar tydlig koppling till de nationella målen.

För att skapa ett tydligt styrdokument som verkställs likriktat i samtliga län anser Förbundet att det regionala strategierna tas bort och att den nationella livsmedelsstrategi 2.0 implementeras i sin helhet i samtliga län.

Förslag:

- Nivån med regionala strategierna tas bort och att den nationella livsmedelsstrategi 2.0 implementeras i helhet i samtliga län.

Växtskydd

Ett effektivt växtskydd är en förutsättning för en konkurrenskraftig, hållbar och långsiktig växtodling. Om EU:s förslag om ny växtskyddsförordning genomförs kommer det försvåra och fördyra produktionen. Under Sveriges ordförandeskap har Sverige haft ett medvetet passivt ställningstagande mot förslaget av ny växtskyddsförordning.

Förslaget saknar konsekvensanalys för att kunna ta ställning till förslagets kostnader och finansiering, miljömässiga nyttor och påverkan på företagsnivå samt den nationella livsmedelproduktionen.

En förutsättning och det kraftfullaste incitamentet för omställning till hållbar och minskad användning av växtskydd är att den sker marknadsdrivet och i takt med slutkundens betalningsvilja. Med anledning av nuvarande konjunkturläge i Europa ser vi att konsumenterna medvetet väljer billiga livsmedel. I Sverige sjunker nu försäljningen av produkter som har en högre produktionskostnad och import av livsmedel från tredje land ökar.

Förslag:

- Sverige måste ta ett tydligt aktivt ställningstagande avseende EU:s förslag om ny växtskyddsförordning och i LMS 2.0 ett inriktningsbeslut om betydelsen av växtskydd för svensk livsmedelproduktion.
- Ge Jordbruksverket uppdrag att, i samverkan med näringen, ta fram konsekvensanalys av Glyphosatförbud.
- För mer detaljerade förslag se Förbundets yttrande över EU-kommissionens förslag till förordning om hållbar användning av växtskyddsmedel (Dnr: M2022/01516)

Insatsvaror

Med anledning av utvecklingen i vår omvärld måste vi ha en ökad nationell produktion och lagerhållning av insatsvaror till lantbruket.

Förslag:

- Tillsätt en utredning som får i uppdrag att utreda möjligheterna till nationell produktion av insatsmedel samt utvärdera hållbara produktionsmetoder som minskar vårt nationella beroende samtidigt som landet kan upprätthålla en hög produktion.
- Utred de nationella förutsättningar och föreslå modell för nationell lagerhållning av vissa grundläggande insatsvaror.

Nationella lantbruksfond

Kapital och likviditet är en begräsning för tillväxt och expansion hos många lantbruksföretag. Det saknas idag en offentlig förmånlig kapitalanskaffningsmodell som kan komplettera de traditionella och befintliga.

Förslag:

- Inför en statlig lantbruksfond som kan erbjuda lantbruksföretag kompletterande förmånlig topplånsfinansiering till investeringar som bidrar till ökad livsmedelsproduktion.
- Erbjud förmånliga lånevillkor för unga företagare samt nystartade företag.

Värdera lantbrukets nyttor och nya affärsmodeller

Svenskt lantbruks konkurrenskraft kan ökas genom att företagen får betalt för alla klimat- och miljönyttor som produceras. Idag ligger fokus på lantbrukets negativa påverkan vilka begränsar produktionen och nyttorna värderas inte. Förbundet anser att dessa nyttor ska värderas och paketeras i olika affärsmodeller som kan skapa ökade intäkter på gårdsnivå.

Förslag:

- Rikta medel som kan stimulera utvecklingen av marknadsdrivna nya affärsmodeller som kan generera intäkter för lantbrukets nyttor som kolinlagring, biokrediter, biologisk mångfald, vattenlagring, mm.
- Tilldela uppdrag till berörda akademiska institutioner att utveckla nya hållbara affärsmodeller.

Jordbruksmarkens värde

Jordbruksmark är en begränsad resurs och måste beaktas med långsiktighet och med markägarens behov och produktionsprioriteringar i fokus.

Samhällets allmänna exploatering av jordbruksmark som leder till att åkermark beständigt tas ur produktion måste minska. Markägarens rådighet för jordbruksmarkens användning i den egna verksamheten måste öka.

Förslag:

- Översyn av värderingarna i Miljöbalkens "*väsentliga allmänintresse*" avseende prioriteringar av jordbruksmarkens användning kopplat till exploatering.
- Översyn av jordbruksmarkens klassning och dess användning som vägledande underlag vid myndigheternas beslut om exploatering på jordbruksmark.

Export

För att skapa tillgång till en större marknad för svenskt livsmedel och råvaror krävs ett ökat aktivt arbete med exportfrämjande relationer. En större marknad med köpkraft för hållbart producerat livsmedel stärker lantbrukets konkurrenskraft och minskar dess sårbarhet.

Förslag:

- Ökade satsningar och tydliga direktiv för att svenska företrädare aktivt arbetar för att stimulera ökad export av svenska livsmedel och jordbruksprodukter.

Målstyrning och kommunikation av strategins mål och syfte

Strategin måste utformas med styrning mot konkreta, tydliga och mätbara mål. Målen ska utformas mot både insatsområden samt målgrupper. En tydlig handlingsplan utformas där strategins resultat utvärderas med lämpligt intervall och eventuella justeringar genomförs.

För att Livsmedelsstrategi 2.0 ska få god verkan och genomslagskraft på nationell, regional och lokal nivå krävs en väl genomarbetad plan för kommunikation, genomförande och uppföljning.

Förslag:

- Formulera tydliga mätbara mål och utvärdera strategins resultat med lämpliga tidsintervall.
- Utarbeta strategisk kommunikationsplan samt avsätt resurser för implementering av LMS 2.0 i hela landet.

Sveriges Jordägareförbund, den 19 maj 2023

Gunnar Palme

Ordförande

Johan Varenius

Sakkunnig jordbruk